

שבת מו

משה שווערד

1. ריטב"א מסכת שבת דף מו עמוד א

[מו, א] [אלא] אמר רבא¹ בשל חליות. פי' ואע"ג דקי"ל בכמה דוכתי² שאין בנין וסתירה בכלים, אסרי' הכא שמא יתקע דהוה ליה תולדה דמכה בפטיש³ ואורחא דכל מנורה גדולה בתקיעה⁴.

ומר סבר לא גזרי' פי' דכיון דקטנה של חליות אין דרכו חמיד לתקעה כי גזרי' דחדקי אטו חליות הויה לה גזרה לגזרה, ואידך סבר דכולה חדא גזרה היא¹⁴.

2. חידושי הרשב"א מסכת שבת דף מו עמוד א

הא דאקשינן הכא מי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן מוכני שלה כו' ואיצטריך רבי זירא לתרץ תהא משנתינו בשלא היו עליה מעות כל בין השמשות שלא לשבור דבריו של רבי יוחנן. תמיהא לי דהא אדרבה אקשינן שלהי מי שהחשיך (קנ"ו ב') ומי אמר רבי יוחנן הלכה כרבי שמעון והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן אין מבקעין עצים מן הקורה ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב, ואקשינן עליה נמי מן סתמות אחרות דתנן מתחילין בערימת התבן אבל לא בעצים שבמוקצה ותנן אין משקין ואין שוחטין את המדבריות אבל משקין ושוחטין את הביתות, ואיצטריך לשנויי רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח דתנן מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין כו', וכיון שכן מאי קא מקשה הכא ממוכני שלה דהא איכא סתמי אחריני טובא כרבי יהודה, ומאי קא מתרץ לה נמי שלא לשבור דבריו של רבי יוחנן דהא איכא אחריני דתיקשי ליה, ועוד קשיא לי אמאי לא מייתי התם הא דמוכני, וי"ל דהכא במוקצה מחמת איסור בלבד הוא דקאמר רבי יוחנן הכא דהלכה כרבי יהודה אבל בשאר מוקצה כרבי שמעון סבירא ליה וכדאמרין התם, והלכך לא מצי לאותוביה מהנך סתמי דמייתנין התם דמוקצה מחמת איסור חמיר טפי, והתם נמי לא אותבינן עליה מהא דמוכני מהאי טעמא גופא, והכא נמי לא ניתא ליה לשנויי רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח דתנן אין משקין ושוחטין את המדבריות וכל שכן הכא דמוקצה מחמת איסור, שלא לשבור נמי דברי רבי יוחנן דפסק בשאר מוקצה כרבי שמעון, וכן הלכה דבשאר מוקצה הלכה כרבי שמעון ובמוקצה מחמת איסור בלחוד הלכה כרבי יהודה וכדאיתא התם שלהי פרק מי שהחשיך.

3. פני יהושע מסכת שבת דף מו עמוד א

בגמרא ומי אמר ר"י הכי והאר"י הלכה כסתם משנה ותנן מוכני שלה. והקשה הרשב"א ז"ל בחידושו דאמאי מייתי הכא טפי הך סתמא דמוכני מהנך סתמא דמייתי הש"ס בסוף מכילתין כגון ההיא דעצמות וקליפין, ותירץ דהתם לא איירי במוקצה מחמת איסור משא"כ הכא דאיירי במוקצה מחמת איסור דחמיר טובא כו' ע"ש. ולענ"ד אין זה מספיק אדרבא כ"ש דלא מקשה הכא מידי דאית לן למימר דרבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח היינו האי דאין משקין ושוחטין והך סתמא עדיפא טפי כיון שנשנה בסוף המסכת כמו שכתבו התוספות בריש פ"ק דביצה [דף ב' ע"ב ד"ה גבי שבת]. והנראה לענ"ד דהנך סתמי דסוף מכילתין ודריש פ"ק דביצה לא שייכי הכא דהנך כולו איירי במוקצה לאכילה משא"כ כל השקלא וטריא דהכא בפלוגתא דר"י וריב"ל בענין נר קאי אברייתא דלעיל לענין טלטול מש"ה מקשה שפיר מטלטול דנר לטלטול דמוכני ולפי"ז לא שייך לומר דר"י סתמא אחרינא אשכח האי דאין משקין ושוחטין דשאני התם דהוי מוקצה לאכילה דחמיר טפי. אף לפי מ"ש לעיל בתחלת הסוגיא דלא שייך לחלק בין מוקצה לאכילה למוקצה לטלטול וכתבתי לפרש הא דמחלק בר"פ מפניו בענין אחר היינו משום דמסברא דנפשינן אין לנו לחלק משא"כ היכא דקשיא סתמא אסתמא פשיטא שיש לנו לחלק בסברא כל דהו כי היכי דלא תיקשי סתמא אסתמא, כן נראה לי.

4. ריטב"א מסכת שבת דף מו עמוד א

לן אם הורה לאיסורא או להתירא. וא"ת א"כ תיפשוט מהכא דר' כר"ש ס"ל במוקצה, ואלו לעיל³² מספקא לן גבי גורגורות ועצים מדבריות אי אית ליה מוקצה אי לאו. וי"ל דהא לא קשי' שאין כל המוקצים שוים, דילמא במוקצה דנר סובר כר"ש ובמוקצה³³ דמחמת איסור סובר כמותו או³⁴ מחמיר יותר ממנו לאסור את המדבריות, והיינו דאשכחן נמי דר"ש אוסר בבכור שנפל בו מום ביום טוב וכדאית' לקמ' ור' מתיר כדאית' התם³⁵.

5. ראש יוסף

גר של מתכות) ומ"ש כבודו של ר"י ולא משום
דברים המותרים ואחרים נהגו איסור אפשר
דבצנעא נמי לא הי' מטלטל גר שכב' דזה אין
אסור כי אם להתירם בפניהם אסור ולכן אמר
משום כבודו של ר"י לא טלטל בצנעה:

6. ברכי יוסף אורח חיים סימן קיז ס"ק ה

ה. בן חוצה לארץ הנמצא בארץ ישראל, ובן ארץ ישראל הנמצא בחוצה לארץ, כל אחד ישאל כבני העיר הנמצא בה. וטעמא, דבן חוצה לארץ הנמצא בארץ ישראל הוא צריך לחיי שעה באותם הימים עמהם. ובן ארץ ישראל הנמצא בחוצה לארץ, הוא יחיד בחוצה לארץ ואין היחיד שואל. ושמעתי מנכדו של הרב מהר"ר זרחיה גוטה שהורה כן הלכה למעשה. הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו בתשובותיו כ"י ס"ז ס"ז. וכבר כתב יד אהרן משם מורנו הרב כמהר"א יצחקי שהיה אומר כן משם מהר"י מולכו ומהר"ז גוטה וכמה גדולים. וכן דעתי הקצרה נוטה. ודלא כהרדב"ז והפר"ח.

7. גליוני מנחת חן מו.

שם אלא מעתה כל צדירות שבחצר מטלטלין הואיל וחזיא לכסויי' בהו מנא, א"ל הא איכא תורת כלי עליה הני ליכא תורת כלי עליה. ויסוד החילוק דחומר דאינו כלי א"כ סתמו אין להשתמש בו כמות שהיא, והרי בשבת א"א לתקנה - ע"כ הוא מוקצה, משא"כ כלי, שבתורת כלי הוא עומד מוכן לשימוש, ורק מפני איסורי שבת או טעם חיצוני אחר יתכן שלא ישתמש בו בזמן מסויים, אז אם חזיא לכסויי' בהו מנא חזרה עליה שם כלי הראוי לשימוש.

8. שפת אמת מסכת שבת דף מו עמוד ב

בגמ' הכי השתא התם אדם יושב ומצפה אימת תכבה נירו אין מובן לי לשון זה למה יושב ומצפה הלא כיון דנתן כל כך שמן בנרו בוודאי רצה שידלוק כל השמן ולמה יושב ומצפה שתכבה? ויותר הי' נכון לומר דמשום שמן המטפטף דזה ודאי דעתו עליו לכן לא הקצה דעתו מכל מה שבכלי ולפ"ז נימא דבכלי שא"י לטפטף כלל יהי' אסור מותר השמן שבנר וזה דוחק וצ"ע:

9. ריטב"א מסכת שבת דף מו עמוד ב

אבל הכא⁶⁷ מי יימר דנפיל ביה מומא וכו'. ק"ל,

✓ ביי"ט אסור משום מיגו. וא"ת ולמה אינו מותר בדיעב' כדרך שאמר בטבל⁷⁰ שאם עבר ותקנו מתוק' למאן דסבר התם דאוסר ר' שמעון כשנפל בו מום מערב יו"ט ואפי' בדיעבד. י"ל דשאני טבל שראוי כל אדם לתקנו משא"כ בזה שאין ראוי להתירו אלא חכם⁷¹.

10. ריטב"א מסכת שבת דף מז עמוד ב

משום דסבר רואים מומים ב"ט. והנכון כזה
דהכא לאו מטעם מיגו אחינן למיפד, אלא
כלפי מה שחירץ למעלה דכיון דאיכא למימר מי
ימר דמזדקיק לה והוא היתר התלוי ביד אחרים
אינו עומד ומצפה עליו ומקצה ליה מדעתו,
והיינו דפרכי' דא"כ הכא נמי הפרה ביד בעל
היא תלויה ומי ימר דמזדקיק לה ונימ' דאסח'
דעת(י)ה מיניה לכל השבת. ופרקי' דהכא לא
חשיב דבר התלוי ביד אחרים, דקים לה דמפר
לה בעל כיון שעל דעתו נדרה כדרכ פנחס. הדר
פרכי' מנשאלים נדרים לחכמים אמאי לא אמרי'
מי ימר דמזדקיק ליה חכם ונימא דאסח דעתיה
מההיא מידי כיון שהתירו תלוי ביד אחרים,
ופרכי' דאיפשר ליה בהדיטור, מידע דע דשכיחי
הדיוטות טובא למשרי נדרא. זו שיטת שמועתינו
בברירי' וכן העלו בתוס' 75. וא"ת ומאי קושי'
מיהא דמפירים נדרים או מהא דנשאלים, דשאני
הכא דליכא אלא חדא מי ימר ודילמא אתי
ולא אסח דעתיה, מה שא"כ גבי בכור דאיכא
מי ימר טובא כדאיתא לעיל. וי"ל דסברא הוא
לגבי הא מילתא שהטעם מפני שדבר תלוי
ביד אחרים כך יש מניעה בחד מי ימר כמו
בטובא 76. והרב ר' יעקב (מקמ') [מקינן] ז"ל

מתי' ומי בר חמא מפירין (בי"ט) נדרים
בשבת 72 לצורך השבת ואמאי נימא מי ימר
דמזדקיק(ד)יק ל(י)ה בעל. יש מקשים הכא מאי
מיגו (ד)שייך, שהרי אפי' בבין השמשות קודם
שהופר הנדר אין כאן איסור אלא לאשה זו
בלבד ודילמא כי האי גוונא לא אמרי' מיגו.
ותירצו דמיירי כשנדרה איסור לכל העולם 73.
ועוד הקשו מאי קושי' דשאני הכא שהיה 74 מותר
להפר נדרים וכיון שכן לא איתקצאי אפי' בבין
השמשות, וכדאמרי' לר' יהודה בבכור בעל מום

11. שפת אמת מסכת שבת דף מז עמוד ב

שם בגמ' ת"ש נשאלין לנדרים כו' לכאורה קשה כיון דחכם עוקר נדר מעיקרו א"כ איגלאי מילתא למפרע דלא אתקצי כלל
למשל כשיטעה אדם ויסבור על איזה דבר שהוא מוקצה ואח"כ יתברר שלא הי' מוקצה פשיטא דע"י טעותו לא נעשה מוקצה
[כדאי' בביצה (כ"ו ב) מוקצה שיבש ואין הבעלים מכירים בו מותר וכן קשה בבכור שנולד בו מום בעיו"ט א"כ כשהתירו חכם
הי' מותר קודם יום טוב ואמאי אינו מן המוכן וצ"ל מאחר שאין הטעות יכול להתברר אלא ע"י אחרים הוי מוקצה כיון
דאיכא למימר מי ימר כו' אכן לפמ"ש המהרש"א בביצה (ו') בעגל הנולד ז' ימים קודם יום טוב הואיל דביה"ש הי' ספק נפל הוי
מוקצה אף על גב דביו"ט איגלאי למפרע שלא הי' נפל ע"ש ע"כ צ"ל דל"ד למוקצה שיבש כו' הנ"ל כיון שהי' בביה"ש ספק לכל
העולם ולא הי' אפשר להתברר אבל הצל"ח שם השיג עליו ע"ש]:

12. ריטב"א מסכת שבת דף מז עמוד ב

כל היכא דכי מכין איכא איסור דאוריית'. פי'
כגון כבוי שהיא מלאכה מן התורה. וא"ת והא
כבוי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ולר"ש
איסורא דרבנן בלחוד הוא 95. י"ל דמשכחת לה
כבוי דאורי' בפתילה שצריכה הבהוב 96. מה
שאין כן בגרירת כלים דלעולם לא הוי אלא
חרישה דרבנן, דהא כלאחר יד הוא, וכדפרש"י
ז"ל 97. מ"מ שמעי' דאפי' בגרירת כלים דמכין
איסורא דרבנן אוסר ר' יהודה כשאין מתכוין.

ושא"ר. 96 ומשמע דדוקא כבה"ג אסר, ועי' רמב"ן
רשב"א וחי' הר"ן דאפשר לומר גם דגזר בכל גוונא כיון
דאיכא דוכתא דחייב, ועי' שיטה לר"ן ופנ"י. 97 ד"ה
איסורא. 98 לר"ב, ד"ה בכל. 99 מאב, ד"ה

13. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף מז עמוד ב

כל היכי דכי מכין איכא איסורא דאורייתא כי לא מכין גזר ר' שמעון. איכא דקשיא ליה והכא כי מכבה נמי ליכא איסורא
דאורייתא שהרי מלאכה שאינה צריכה לגופה היא ולר"ש פטור עליה, וניחא ליה הכא בפתילה שצריך להבהבה עסקי' דבההוא
אפי' ר"ש מודה, ואפשר שאפי' לא הבהבה נמי כיון שאם כבה הוא אב מלאכה ויש מקום שהוא חייב עליה מן התורה גזר
ר' שמעון בכל טלטול, שכשאדם רואה את חברו מטלטל נר הדלוק מי מפסי לו איזה מהן הבהבה ואיזו לא הבהבה, מה
שאין כן בגרירת מטה שאין גרירת מטה וספסל בעולם שיכול לבא עליה איסורא דאורייתא.

14. פני יהושע מסכת שבת דף מז עמוד ב

בד"ה דכל היכא דמכין איכא איסורא דאורייתא וא"ת דהכא בכיבוי ליכא איסורא דאורייתא לר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא כו' עד סוף הדיבור. ובילדותי הייתי רגיל לתרץ קושיא זו דהא דשמעינן ליה לר"ש דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור היינו דפטור מחיוב חטאת כיון דליכא איסור סקילה והיינו משום דמלאכת מחשבת כתיב במשכן וקרא דכל העושה מלאכה יומת נסמכה למלאכת המשכן כדאיתא סוף פרק קמא דחגיגה [דף י' ע"ב] דמהאי טעמא קרי לה התם הררים תלויים בשערה וכפירש"י שם. וא"כ לפי"ז כיון דלית ביה חיוב מיתה משום הכי פטור לר"ש מחטאת אבל מ"מ איכא למימר דר"ש מודה דאסור מדאורייתא משום לאו דלא תעשה כל מלאכה שנאמר בסיני קודם מלאכת המשכן ובסנהדרין [נ"ו ע"ב] נמי אמרינן דבמרה נצטוו עליה וא"כ אין סברא לפוטרו משום מלאכת מחשבת שלא נאמר עד הקמת המשכן בשנה שניה. ועוד דהא אפילו במלאכת יום טוב שנצטוו בפרשת החודש הזה לכם והתם סתמא כתיב כל מלאכה לא יעשה בהם ומהיכא תיתי לחלק במלאכה שאינה צריכה לגופה בין יום טוב לשבת. א"כ לפי"ז הוי אתי שפיר טובא סוגיא דהכא ובוזה נתיישבו לי ג"כ כמה סוגיות בגמרא אלא לפי שמצאתי בסוגיא דגמרא דלעיל (דף מ"ד) [מ"ב ע"א] דשמואל דס"ל כר"ש ומש"ה מקשה הש"ס עליה דשמואל דאוסר לכבות גחלת של עץ בשביל נזק רבים א"כ משמע להדיא דלר"ש דפוטרו במלאכה שאינה צריכה לגופה על כרחך מדאורייתא מותר לגמרי וליכא אלא איסורא דרבנן דאי ס"ד דלאו אית ביה לא הוי מקשה הש"ס התם מידי דנהי דבר"פ הנחנקין [פ"ז ע"ב] מחלק הש"ס בכה"ג גופא בין שגגות לאו לשגגות כרת מ"מ במזיד ובמתכוין לא שייך לחלק בין איסור לאו לאיסור כרת א"כ לפי"ז מקשי התוספות שפיר...

15. ראש יוסף

רמי לי אביי לרב יוסף כבתה אין וכו'. עין פני יהושע אי משאציל לר"ש מדרבנן אסור או מ"ה אסור ואין בו חיוב חטאת ומיתה וכו'. ומהא גחלת של עץ (מ"ב א') יש לדחות ועין שם ברין. בשם בה"ג וחת"ר. ואי"ה בפריי יבואר זה:

16. ריטב"א מסכת שבת דף מז עמוד ב

[מז, א] אמר רבא הנח לנר ושמן ופתילה הואי ונעשו כולם בסיס לדבר האסור. פי' לשלהבת שהוא דבר האסור ליגע בה, וכיון שאי אפשר לו זולתם והם בסיס לו נעשו כמותו כל זמן שהוא דולק. וא"ת ותיפוק לי דאיכא הקצאה דמצוה שהקצה כלם למצותו. וי"ל דאי משום הא להנאת כבוד שבת הקצה אותם, ואם צריך למקום הנר אין כאן הפקעה למצוה אם יטלטל, ושמן המטפסף נמי ליכא משום בזוי מצוה כיון דלא חזי תו לנר, כנ"ל.

17. שערם מצויינים בהלכה

דף מז. נר שמן ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור. פרש"י השלהבת. וכ"כ המג"א (סי' רצט סק"ה) ובש"ע הרב (סי' רעז ס"ו) ובמ"ב (ס"ק יח). ועי' בתוס' כאן. וביאור דברי התוס', עיי' במג"א. נקצת דומה לזה עי' בפמ"ג (מ"ו סי' תרעא סק"ה) לענין נר חנוכה שהניחה למעלה מכי, אמה דפסולה דאזלינן בתר השלהבת, אלא שאין הטעמים שוה. וכתבו שם האחרונים, דנכון שיהיו החלות מונחים בביהש"ש על השלחן כדי שיהי' השלחן בסיס לאיסור ולהיתר. ויש מי שחידש דבזמנינו שהנרות הם של כסף לא מהני החלות משום שהנרות חשובים ביותר מן החלות, וזה אינו דהמוקצה הוא השלהבת ולא הנרות, אלא הם בעצמם רק בסיס להשלהבת, ועי' היטב במג"א (שם). וכבר כתבנו זה בשמ"ב (ח"ב קנ"א סי' פט סק"ב).